

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Факультет іноземної філології
та соціальних комунікацій

IX

**ВСЕУКРАЇНСЬКА
НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ**

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

15-16 квітня 2021 року

Матеріали

2. Вернадский В.И. Ноосфера. Биосфера и ноосфера. Москва: Айрис-пресс, 2004. С. 183–534.

3. Исследования британских ученых.
URL: <http://www.lookatme.ru/mag/archive/experience-other/187111-science> (дата обращения: 30.03.2021).

Науковий керівник: Н. В. Таценко, доктор філологічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов Сумського державного університету

Аліна Шевцова,

канд. філол. наук

доцент кафедри мовної підготовки іноземних громадян

Сумського державного університету

Мірзаде Санан Аділь огли,

студент Сумського державного університету

ВІДОБРАЖЕННЯ РОДИННИХ СТОСУНКІВ У ПАРЕМІЯХ УКРАЇНСЬКОЇ ТА АЗЕРБАЙДЖАНСЬКОЇ МОВИ

Постановка проблеми. Актуальність проблеми вивчення родинних стосунків у різних мовах обумовлена тим, що сім'я, з одного боку, традиційно належить до базових цінностей у культурах народів світу, а з іншого – постійно перебуває під тиском соціально-економічних обставин і невпинно трансформується. Уявлення про сімейне життя у всіх його проявах, на наш погляд, найбільш яскраво просліджується у пареміях. Як слушно зауважують науковці, паремії є тим розумово-культурним феноменом, що акумулює ціннісні категорії, що стосуються самосвідомості нації, містить оцінку соціально значущої поведінки особистості, відображає ідеал і антиідеал життя для носіїв конкретної мови, універсальні й національні концепти [1, с. 80].

Метою даної розвідки є аналіз родинних стосунків, сімейного життя українського та азербайджанського народу на прикладі паремій.

Завдання дослідження. Паремії лаконічно та метафорично висловлюють знання, накопичені людством у процесі пізнання світу. Зіставлення паремій

різних народів сприяє взаєморозумінню націй, допомагає побачити універсальні і національні риси в їх мовних картинах світу.

Традиційно в пареміології найбільш значущими цінностями є морально-етичні, серед яких важливу роль відіграють паремії з компонентом «родина». Визначимо зміст і обсяг власне поняття «родина». В Академічному тлумачному словнику української мови лексема «родина» визначається як «група людей, що складається з чоловіка, жінки, дітей та інших близьких родичів, які живуть разом; сім'я» [2, с. 591].

В українських пареміях родина – це країна, в якій живуть люди зі своїми правами та обов'язками, традиціями, що передаються від роду до роду: *Де мир та лад, там і Божя благодать; У дружній родині і в холод тепло; Нащо й клад, коли в сім'ї лад; Добре там живеться, де гуртом сіється й жнеться.*

З давніх-давен на Україні шанувалися багатодітні родини. Велика дружна, працьовита родина – запорука щасливого життя: *Багато дітей у сім'ї – Божя благодать; Де одинець – сімейству кінець, де сім – щастя всім.* У великих сім'ях поважають старших, родинні традиції.

Сім'я, родина, рід – опора особистості. У пареміях української мови увіковічені цінні поради й настанови наших пращурів щодо створення родинного вогнища: *Сім'я міцна ладом; У своїй родині всяк сам великий; Є рід – буде й обід.*

Доволі великий прошарок складають українські паремії про міцну родину, у якій підтримують один одного, до якої завжди хочеться повертатися: *Сім'я міцна – горе плаче; До свого роду хоч через воду; У нашому роду нема переводу.*

В українських пареміях акцентується увага на схожості батьків і дітей, на подібності характерів, вчинків, здібностей: *Який куц, така й хворостина, який батько, така й дитина; Які мамка й татко, таке й дитячко; Батько рибалка, то й діти у воду дивляться; Який рід – такий і плід.*

Історія кожного роду – дідусі та бабусі – жива мудрість, досвід, який передається молодим у спадок: *Поки діда, поти й хліба; Поки баби, поти й*

ради; Для онука дідусь – розум, а бабуся – душа; Молодь багата мудрістю батьків.

Родинні зв'язки, взаємовідносини в українській культурі завжди супроводжувались родзинками усної народної творчості, що передавались із покоління в покоління: *Міцна сім'я – міцна держава; Без сім'ї й свого роду – немає нації, народу; Яка сім'я – такий і я.*

Слід наголосити на тому, що частина україномовних паремій має негативне забарвлення. В таких пареміях гостро засуджуються відносини в родині, де не шанують своє коріння: *Добрі діти доброго слова послухають, а лихі – й дрючка не бояться; Добрі діти – батькам вінець, а злі діти – кінець; Добрі діти на ноги поставлять, а лихі і з ніг зваллять.*

Відтворюються у фольклорі родинні стосунки великої сім'ї, де немає любові та дружби, де не родичаються з близькими людьми: *Великий рід, та ніде голови прихилити; Тільки рідні, що лапті одні; Рід великий, а родича нема.*

Українські прислів'я та приказки: *Без роду й племені; Людина без братів і сестер – самотнє дерево; Без роду, хоч з мосту та в воду підкреслюють, що людина без сім'ї, без роду самотня.*

Іронічні стосунки відображено у пареміях: *Нема роду без вироду; Десята вода на киселі; Не трать ходу до поганого роду.*

В азербайджанських пареміях акцент робиться на спадкоємності поколінь в сімейних відносинах. В азербайджанських родинах особливо шанують літніх людей, піклуються про людей похилого віку. Тут розуміють, що краще, ніж в рідній сім'ї людині, а особливо старій, не може бути ніде. Зв'язок поколінь, спадкоємність на рівні сім'ї, коли молодші спілкуються зі старшими, а старші передають їм накопичений досвід, відображається в азербайджанських пареміях: *На старих сім'я тримається; Люди похилого віку стовпи сім'ї.* Ці паремії відрізняються життєвою проникливістю і розумінням важливості збереження міцної сім'ї.

Кожна азербайджанська родина зберігає і шанує традиції свого народу. Сватання, весілля, народження дитини об'єднують рідних людей, допомагають

у створенні гармонійних родинних стосунків. Недарма однією з найбільш згадуваних в азербайджанській пареміології вважається паремія *Сім'я – ключ до щастя*.

Деякі азербайджанські паремії мають паралелі з українськими. Так, наприклад, українській паремії *У сім'ї не без виродка* відповідає азербайджанська *У сім'ї не без скандалів, у лісі не без шакалів*.

Відображення родинних стосунків в українських та азербайджанських пареміях має певні споріднені риси: сім'я – це цінність (укр. *Земля без води мертва, людина без сім'ї – пустоцвіт* / азерб. *Дерево тримається корінням, а людина сім'єю*).

Аналіз українського та азербайджанського пареміологічного фонду показав, що паремії з компонентом «сім'я» тісно пов'язані з такими, що включають в свій склад концепти «батько», «мати», які утворюють семантичне поле «родинні стосунки».

У пареміях української мови батько – авторитетний глава сім'ї і вихователь: *Батько сина не на зле вчить; Батько карає, батько і хвалить; У доброго батька добрі і дитятки*.

В азербайджанських пареміях батько постає як надійна опора, джерело мудрості: *Для дитя батько сильніший за всіх; Хто прислухається до слів батька, ніколи не відстане; Де хороший батько, там і син молодець*.

Образ жінки в пареміях, що відносяться до семантичного поля «родинні стосунки» в українській і азербайджанській мові має домінанту – «материнство». Мати – символ нескінченної любові, жертвності: укр. *Материнська любов кордонів не знає; Серце матері краще сонця гріє; Рідну матір ніким не заміниш* / азерб. *Материнське серце – в дитині, а дитяче серце – в собачці; Мати себе спалить, а дитини врятує; Заради дитини матери в вогонь кинеться*.

Окрім того, в пареміях обох мов мати важливіше батька в житті дитини: укр. *Без батька наполовину сирота, а без матері – кругла сирота* / азерб. *Без*

батька – півсироти, а без матері і вся сирота; Без батька дитя не сиротіє, без матері – осиротіє.

Висновки. Можна стверджувати, що відображення родинних стосунків у пареміях української та азербайджанської мови має як універсальні риси, так і національні, що пов'язано з історичним і соціокультурним досвідом кожного народу. Порівняння паремій дозволяє зрозуміти, наскільки схожі чи відмінні різні країни та їх культури.

Список використаних джерел:

1. Коньок О., Шевцова А. Відображення соціальних уявлень про совість у пареміологічній картині світу українського і туркменського народу. *Світогляд, філософія, релігія*: збірник наук. праць, м. Суми, 2017. С. 79-85.
2. Словник української мови в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І.К.Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970–1980. Т. 8. С. 591.
3. Азербайджанські приказки та прислів'я. URL: <https://vislovi.in.ua/azerbajdzhanski-prykazky-ta-prysliv-ya/> (дата звернення 03.04.2021)
4. Прислів'я та приказки про сім'ю та родинне життя. URL: <https://traditions.in.ua/usna-parodna-tvorchist/pryslivia-ta-prykazky/1442-pryslivia-ta-prykazky-pro-simiu-i-rodynu> (дата звернення 03.04.2021)

Людмила Кулішенко,

канд. філол. наук

доцент кафедри мовної підготовки іноземних громадян

Сумського державного університету

Дарина Калюжна,

студентка Сумського державного університету

КОСМОНІМІЯ: ГЕНДЕРНИЙ АНАЛІЗ

Актуальність теми дослідження. Зоряне небо є об'єктом досліджень багатьох науковців, починаючи з часів Клавдія Птолемея (бл. 87-165 рр.). Космос – це невичерпне джерело астрономічних відкриттів. У його просторах приховано безліч наукових фактів, що можуть бути актуальними не лише для